

Gondolatok a nézőtér felújítása ürügyén

Tempora mutantur et nos mutamur in illis
avagy: „Változnak az idők, és mi velük változunk”

Egy találó blogbejegyzés szerint az 1938-ban épült Madách-házak skandinávosan elegánsak, bár középpontjukban az „Istár-kapu” diadalíve a többszörösen meghíusult sugárút helyett a semmibe vezet. A tömb 6-os hátszámának első szintjei és udvarába nyúló szakasza mozi befogadására készült, de már 1940-ben új funkciót kapott. Itt jött létre Pünkösti Andor modern szellemiségű társulatával a Madách Színház. A hatalmas lakóházba szorított intézmény mind a mai napig viseli a kényszerű együttélés valamennyi gondját.

Első találkozásom az itt működő Madách Kamarával közvetlenül az '56-os forradalom levereése után műsorra tűzött *Széchenyi* volt, Ádám Ottó rendezte, Tímár Józseffel a főszerepben. A nyolcadik előadás után betiltották. Húsz évvel később ezen a helyen kaptam először lehetőséget egy díszlet tervezésére, az *Isten nem szerencsejátékos* bemutatójával. (Áttetsző tükröplexi táblák között bolyongtak a szereplők, miközben a helyszínek csak a rávetülő képek szerint változtak. Megbízásomat a házban az évek folyamán további 28 követte.) Tolnay Klári nyolcvanadik születésnapján, a *Kései találko-*

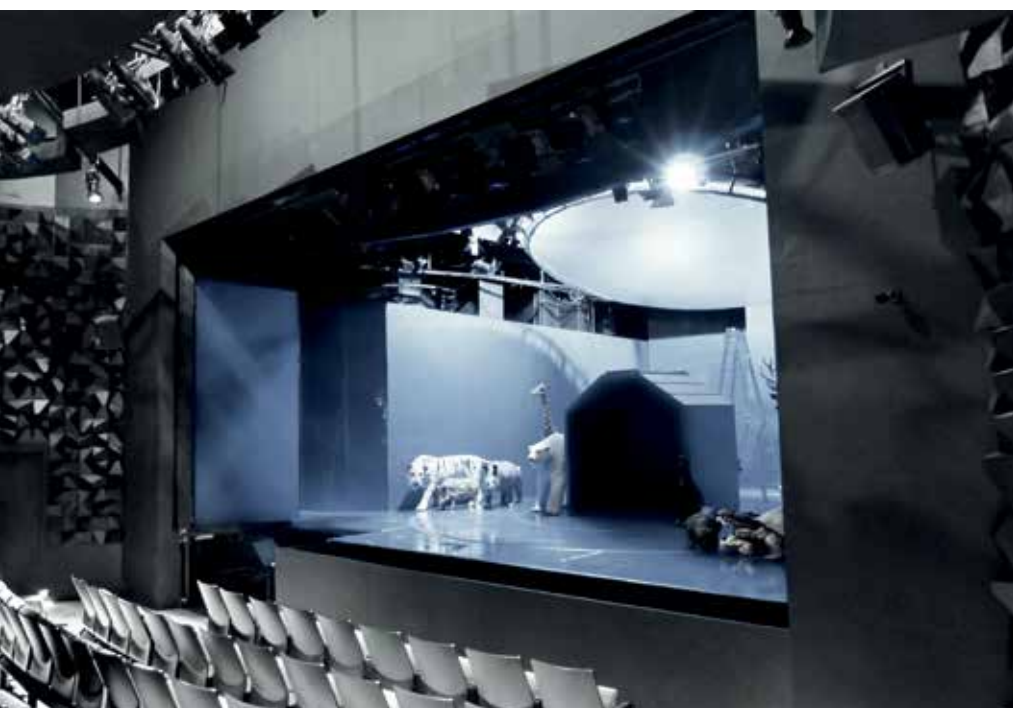
zás előadása után, Mensáros László ötletére innen kísérte végig közönsége a művésznő hintóját, fátylászmenettel a városon át, a Fehérhajó utcába. Hofi Géza ezeken a kopott deszkákon énekelte éjszakánként, műsora csúcspontján, sok kemény társadalmi kritikát tartalmazó tréfa után a *Kiöregedett vadászkutya* szívbe markoló dalát. A technikailag, komfortjában és esztétikailag elfogadhatatlan körülmények ellenére a közönség kedvelte, sokszor ez a játszóhely tartotta el a körüli anyaszínházat is. A színpad alját csupán egy fődömlézés választotta el az előcsarnoktól, így a sugó csak négykézláb mászhatott a helyére; ha egy lakó lehúzta a WC-t, azt mindannyian hallgathattuk a nézőtérben. Díszleteinket a pincéből mindössze 30 cm széles, felnyitható csapdákon át, a ruhatáron keresztül, kötéllal húzták fel a műszakiak a nézőtérre, ott a falnak támasztva vagy a zöllye székeire fektetve várhattak a cserére. El lehet képzelni, hogy ez a munkafolyamat milyen sérüléseket okozott. A plasztikus elemek, bútorok a külső raktárból kézikocsin érkeztek a főbejárat elé, innen csak a közönségforgalmi útvonalon kerülhettek a színpad elé. Ellensúly

► Aprólékos gonddal kidolgozott, monokróm esztétika

nélküli, ilyen-olyan zsinórokkal felhúzható lécekre akasztottuk a díszleteket. Világosítóink a legprimitívebb eszközökkel próbáltuk elfogadható fényviszonyokat teremteni, fényvetőink hűlése és melegedése rettenetes kattogással járt. A hangtechnika még a zsirkrétával bejelölt lakklemezeknél tartott. A kiszolgáló személyzet a lakók lépcsőházán keresztül jutott be a változásokhoz, az ajtó nyitogatásánál behallatszott az utcazaj, előttünk átmenő forgalom és parkoló terpeszkedett. Szűk, lerobbant öltözők várták a művészeket, egyetlen WC-fülkével.

Az 1982-es felújítást tervező építész két gömb egymásba metszésével határozta meg a színpad és a nézőtér viszonyát. Ennek következtében az előszínpad előre ívelése és felette a színpadnyílásnak ezzel ellenkező görbéje igen nagy területet, a játéktér mintegy harmadát senki földjeként, megközelíthetetlenül az előfüggöny előtt hagyta. Ráadásul az íves pályán vízszintesen mozgatható függöny természetesen csak nagyon lassan működött. Hamarosan a kérdést házi kivitelezésben oldottuk meg: kicseréltük az előszínpad szélére kitalált, felhúzó- zuhanatható felhőfüggönyre. Hasonló megoldás született a mostani átalakítás során is. (A nézőtér textilburkolata a ruhatár falain máig megmaradt.) Megoldódtak az alapvető scenikai és logisztikai gondok. Teherlift készült a hátsó bejárat mögött a pinceraktár felé, a másik pedig a raktártól a színpad mellé érkezik. Ezzel a közönségforgalmi területek teljesen felszabadultak az üzemi munkafolyamatoktól. A kezdeti állapot teljes átalakításával megszűnt az a lépcsőház, amely a létesítendő teherlift helyén állt. A közönségforgalmi területeken

► A színpad sarka, az esti József előadás kellékeivel

► Az új nézőtéri székek

► A 23 éves székek most a színház kávéházában szolgálnak az árkádok alatt

kialakultak a jelenlegi útvonalak. A színpadtér a teherlift mellett egy előkészítő szakasszal bővült. Programozható ponthúzó, munkakarzatok épültek be. A tervezettségbe már magam is bekapcsolódtam, így született az országban először gyűrűs forgószínpad a nagy nehezen elindult, több részletre szétszakított felújítások alatt. A nézőtér légkondicionálást kapott, kibontották az erkély páholyait, helyettük három sor székekkel bővültünk. Az előcsarnok és a ruhatár többnyire a jelenlegi állapotot nyerte el, a vizesblokkok modernizálásával együtt. A szakaszos felújítás hátrányait leginkább a főbejárat szenvedte el. Kétszer is kárba vesztett a teljes szerkezete. Az elektromos hálózat felújítása is

megtörtént, új fény szabályzót és modern fényvetőparkot szerezhettünk be, megindult a hangrendszer fejlesztése is. Sajnos a nézőtéri székek kérdése mégis megoldatlan maradt, ezért pénzhány miatt 1993-ban alapítványt hoztunk létre. A lelkes közadakozás eredményeként kicserélhettük mind a 400 ülést, helyükön 23 évig szolgáltak. Példánkat később több színház követte.

A műszaki fejlődéssel párhuzamosan az évek folyamán művészeti téren is mélyreható változások zajlottak le. Az első lökést valószínűleg Hofi Géza megjelenése okozta éjszakai programjával. Az erőteljes hang ellenhatást generált, fiatal rendezők jelentek meg – köztük Mácsai Pál –, majd Huszti Péter művészeti ve-

zetőként megbízást kapott Kerényi Imre igazgatótól a Kamara irányítására. Ezt a feladatot később Mácsai vette át, aztán már az új igazgató, Szirtes Tamás működése alatt, két évig tartó „brenxit” után vált le véglegesen a Kamara, mint Örkény István Színház.

Amikor Mácsai átvette az intézményt, új elnevezésével is jelezte, hogy szakítani kíván minden nosztalgikus hagyománnyal, világos célt tűzött ki maga elé, azonosulva a névadó író életrajzával. Ez természetesen egy új közönséget feltételezett, és ez szorgos munka eredményeként hamarosan meg is jelent. A színház első lépésként a kétsíkú homlokzatot hozta rendbe, új arcualattal hirdette a változást. A bejárat üvegfalaira színvonalas reklám- és információs anyag került. Az összképhez hozzátartozik az árkádos épület emeletén az öltözősor hosszú erkélye. Innen szellemes megoldással színészek árnyképei néznek le a térre. Az igazgató igényességére, gondosságára jellemző az átépítés idején a Városmajorba telepített József előadása: a fedett színpad és nézőtér egy belső sátrat is kapott, biztosítandó a külső hangok kiszűrését és a fűtési lehetőséget.

A készülő átépítésről furcsa elképzelések terjedtek, úgy hírezték, radikális változás lesz, színpad és nézőtér helyet cserél. Nem így történt, de sok minden módosult. A nézőtér most is két szakaszra oszlott, az erkély viszont jóval előrébb nyúlik, mindenütt kényelmes a sortávolság. A jobb látási szögek érdekében a földszintet hátul megemelték, mögéjük fény- és hangvezérlő helyiségek kerültek. Ennek következtében le kellett mondani arról a széles folyosószakasrról, amely eddig a közönség áramlását segítette →

► Pihenő bővülete a lépcsőházak találkozásánál

→ te. Egy másik ok is nehezíti a kiürítést. A megemelt földszint hosszabb lépcsőházat hozott magával, a réginél szűkebb keresztmetszetébe jobb oldalon még becsatlakozik a teljes erkély lépcsőháza is. Ez észlelhető nehézséget okoz a szünetekben és az előadások végén.

Az új nézőtér aprólékos gondokkal dolgozott monokróm esztétikája a ránk váró élményre koncentrálni. A sötét falak alig látható részletgazdag faburkolata, szerényen háttérbe vonulva, akusztikai célokat szolgál. Belépve ide, az új berlini operaház jutott eszembe. Az ülőhelyek megközelítése a világosszürke, egyszerű, simított beton hatású síkokba süllyesztett rozsdamentes acél számokkal kitűnő megoldás, ahogy a lépcsőház falmélyedéseibe helyezett korlátok is. Külön élmény az ezüstbársony székátlámba hímzett számozás. Az ülések és háttámlák hajlított rétegelt lemeze külön-külön szerelve a masszív acélszerkezetre biztosíték arra, hogy sohasem kezdenek majd nyikorogni. Sajnos ez nem mondható el a színpadpadlóról, pedig emlékeim szerint Mácsai erre mindig igen érzékeny volt.

A sok apró részlet után el kell jussunk addig a pillanatig, ahol a színház lényege kezdődik, a nyílegyenes színpad élén felfut a függöny. *Anyám tyúkjá* (1.) A látvány lenyűgöző szélessége – tudatosan lemondva a harmadik dimenzióról – egy ritmikusan tagolt, időtlen, magyar parasztház tornácára emlékeztet, de ezeken az ajtókon kilépők akár elszegényedett kismesek vagy városszéltre sodródott hivatalnokok, proletárok is lehetnek. Nehéz volt megbarátkoznom a jelmezekkel. Bizonyára pontosan meghatározható a kor, amikor az idősödő asszonyok ilyen rosszul szabott kosztümökbe öltöztek az Állami Áruházakból. Miért kell ezt Kerekes Évára adni? A férfiak a Vörös Október Ruhagyár izzadság- és porszagú vastag szöveteiben feszengnek, mellényes öltönyükhöz barna szandált hordanak

▶ A megújult homlokzat az integető, életnagyságú színészfigurákkal

▶ Erkély és az oldalfalába süllyesztett kapaszkodó

▶ Széksorunkat így könnyen megtaláljuk

szürke zoknival. De mi köze van ennek Balassi Bálinthoz vagy Csokonai Vitéz Mihályhoz? A híres kabarészöveg szerint: Megmagyarázni tudom, de nem értem! Hosszú ideig zavar ez a művek befogadásában, holott ilyen fantasztikus verszuhatagban csak egyszer, több mint ötven éve volt részem az Egyetemi Színpadon, Mensáros László *XX. század* előadójánál.

Nem ez a cikk hivatott méltatni a magyar költészet színvonalát, sokszínűségét, de örömmel kell megállapítanunk, hogy a fiatal nemzedék is egyre inkább rátalál, befogadja ezt a kincset. (Nagy segítséget nyújtanak hozzá színházaink, pl. Pesti Színház: *Toldi*). Kiszabadítva a ráaggatott hamis jelzők alól, talán József Attila áll legközelebb hozzájuk, érezhettük ezen az estén is az *Altató* és a *Betlehemi királyok* remek interpretációja után. Érdekes az összecsengés Eszenyi Enikő friss *Hamlet* előadásával, ahol a Hekuba-monológ helyett a színész ott is József

Attila üzenetét közvetíti, szintén hatalmas sikerrel.

Interneten vásárolt jegyünk karnyújtásnyira a szereplőktől, a második sorba szólt. Értetlenül vettem tudomásul, hogy minden szereplőre mikroportot tűztek. Szerencsére mi csak élő hangot hallottunk. Mégis maradt némi akusztikai gond a hátsó sorokban, vagy más ok miatt használtak mikroportot?

Végül hadd idézzek fel egy nagyon személyes emléket. Az ötvenes évek végétől követve a Színművészeti Főiskola vizsgaelőadásait, ezen az estén hirtelen előttem állt a fiatalon elhunyt Vajda Laci, a Kiss István – Koltai Róbert – Venczel Vera trió *Rómeó* előadásából. Mintha apja reinkarnációja jelenne meg Milán fiában. Ugyanaz a telt, meleg barna hang, széles arc. Elmélázó szemei fel-fel ragyognak, mélyen azonosulva Szabó Lőrinc légies humorával.

GÖTZ BÉLA